

Watervogels monitoren in het Waddengebied

■ *Het belang van het Waddengebied voor vele soorten watervogels is genoegzaam bekend. Alleen al in het Nederlandse deel overwinteren ruim 400.000 steltlopers en trekken er minstens twee miljoen door (najaar). Dan hebben we het nog niet gehad over verschillende soorten eenden en andere soorten waarvoor het gebied eveneens van eminent belang is. Het is bijna vanzelfsprekend dat de aantallen watervogels in het Waddengebied nauwkeurig gevolgd moeten worden, om eventuele ongunstige ontwikkelingen tijdig te signaleren. Dat is, gezien o.a. de grootte van het gebied, nog niet zo eenvoudig. Er zit echter, ook internationaal, schot in deze materie.*

Historie

Watervogels tellen in een omvangrijk gebied als het Waddengebied vereist veel organisatie. In de jaren zestig is het Nederlandse deel voor het eerst integraal geteld en vanaf 1972 vond dit regelmatig plaats. In dezelfde periode werd voor het eerst getracht het internationale Waddengebied (Nederland, Duitsland, Denemarken) tegelijkertijd te tellen; vanaf 1980 was dat bij alle tellingen het geval.

Over de Nederlandse resultaten van de tellingen in 1972-79 is gerapporteerd door Gerard Boere en Piet Zegers in verschillende artikelen en rapporten. De basisgetallen van 1979-90 zijn vastgelegd door Piet Zegers en Norbert Kwint in een SOVON-rapport (1992/14).

Sindsdien zijn er enkele belangrijke ontwikkelingen te melden. De

Deen Hans Meltote is aan de slag gegaan om alle internationale tellingen tot en met 1991 uit te werken; een rapport daarover verschijnt eind 1994. Voor Nederland is Cor Smit (IBN-DLO) bij deze belangrijke publicatie betrokken. Voorts is vanaf 1994 het *Joint Monitoring Project for Migratory Birds in the Wadden Sea* van start gegaan. Dit samenwerkingsproject tussen Denemarken, Duitsland en Nederland onder de paraplu van het Common Wadden Sea Secretariat stelt zich als doel verschillende typen tellingen te organiseren waarmee de aantalsveranderingen van de belangrijkste wadvogels kunnen worden gedocumenteerd. De belangrijkste peilers onder de onderzoeksopzet zijn aan de ene kant integrale tellingen en aan de andere kant frequente tellingen in steekproefgebieden. In Neder-

land is SOVON vanaf 1993 verantwoordelijk voor de organisatie en rapportage van de wadvogeltellingen. SOVON vertegenwoordigt Nederland ook in het Joint Monitoring Project.

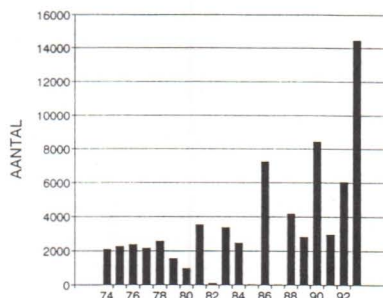
Integrale tellingen

De integrale tellingen, waarbij getracht wordt het hele Waddengebied in één weekend uit te kammen, zullen net als voorheen liefst drie maal per jaar plaatsvinden. Deze tellingen leveren onmisbare informatie op over de totale aantallen en de verspreiding van watervogels in het gebied.

In 1991-93 zijn er in totaal vijf tellingen geweest. In alle drie de jaren is in januari geteld, in 1991 tevens in mei en juni. In totaal werden per keer tussen 200.000 (juni) en 500.000-700.000 ex. (mei en januari) watervogels geteld. Enkele soortgerichte

getallen worden gepresenteerd in tabel 1 en 2. Hoewel de tellingen algemeen gesproken redelijk volledig zijn, ontbreken bij elke telling wel enkele gebieden. Hierdoor zijn de resultaten niet zonder meer vergelijkbaar.

In het overzicht van de januari-tellingen (tabel 1) lijkt een duidelijk wintereffect zichtbaar. De telling van januari 1993 werd kort na een koude-inval uitgevoerd en de lage aantallen van Kluut, Goudplevier, Kievit, Bontje, Rosse Grutto, Wulp en Tureluur zijn hier waarschijnlijk aan toe te schrijven. De Zilverplevier was in januari 1993 erg talrijk, wat in verband staat met een toename die al lang aan de gang is. In figuur 1 is het aantal Zilverplevieren weergegeven bij de integrale tellingen in januari (alleen gebieden die jaarlijks geteld zijn). De opgaande trend, ondanks de o.a. door koudeperiodes veroorzaakte fluctuaties, correspondeert met berichten uit Groot-Brittannië over een toename van de aantallen overwinteraars.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling Zilverplevier in het Nederlandse Waddengebied, gebaseerd op de januari-tellingen van jaarlijks getelde gebieden.

Bij een vergelijking van de tellingen uit hetzelfde jaar (tabel 2) valt meteen de belangrijke voorjaarsfunctie van het Waddengebied voor de Rotgans op. De hoge aantallen van enkele steltlopersoorten in mei t.o.v. de winter wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de aanwezigheid van grote aantallen Afrikaanse overwinteraars die het Waddengebied als tussenstation gebruiken op weg naar het noorden. In de loop van dit jaar zal een rapport verschijnen waarin verder wordt ingegaan op de resultaten van deze integrale tellingen.

Steekproefgebieden

Hoewel de resultaten van de Zilverplevier een mooie aantalsontwikkeling laten zien, lenen de integrale tellingen zich over het algemeen minder

Tabel 1. Aantallen steltlopers in het Nederlandse Waddengebied tijdens de januaritellingen van 1991-93 (ongecorrigeerde, voorlopige getallen).

	1991	1992	1993
Scholekster	152.433	184.623	166.967
Kluut	1068	1458	2
Bontbekplevier	110	79	4
Goudplevier	8574	11.370	1586
Zilverplevier	4452	9517	14.818
Kievit	2230	5444	537
Kanoetstrandloper	15.888	64.791	13.615
Drieteenstrandloper	387	647	20
Paarse Strandloper	34	14	9
Bonte Strandloper	66.380	71.524	37.715
Kemphaan	79	173	51
Bokje	1	-	-
Watersnip	154	25	39
Grutto	-	-	14
Rosse Grutto	13.572	27.995	4831
Wulp	60.728	85.810	54.621
Zwarte Ruiter	-	98	-
Tureluur	6422	8138	4385
Groenpootruiter	-	27	2
Witgatje	1	1	4
Steenloper	1680	1433	869

Tabel 2. Seizoenseffecten bij een aantal soorten. Aantal exemplaren in het Nederlandse Waddengebied in 1991 tijdens de integrale telling van januari, mei en juni.

	Januari	Mei	Juni
Brandgans	2076	20	-
Rotgans	22.547	92.502	113
Smient	51.881	412	52
Pijlstaart	4333	775	13
Zilverplevier	4452	25.730	3854
Drieteenstrandloper	387	1148	373
Bonte Strandloper	66.380	209.180	6276
Rosse Grutto	13.572	84.543	4534
Kokmeeuw	4199	53.248	35.402
Stormmeeuw	9707	1873	1216
Kleine Mantelmeeuw	132	801	1284

goed voor monitoringdoeleinden. Er zijn altijd deelgebieden die bij een telling uitvallen. De resultaten van eenmalige tellingen kunnen vrij gemakkelijk door toevalsfactoren worden beïnvloed en zijn dan weinig representatief voor de talrijkheid van een soort in een bepaald jaar. De organisatie van integrale tellingen kost veel tijd en inspanning van de tellers, reden om niet vaker dan drie keer per jaar zo'n telling te organiseren. Om alle soorten te monitoren die van de Waddenzee gebruik maken, is dat te weinig. Bovendien is het belangrijk om te weten of de soorten enkele weken van het Waddengebied gebruik maken of enkele maanden. Een oplossing is het instellen van steekproefgebieden die

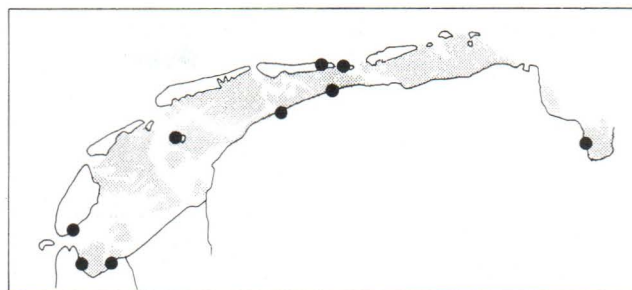
regelmatig (12-25 keer per jaar) geteld worden. In Sleeswijk-Holstein, waar in 1987 gestart is met zo'n programma, zijn uitstekende resultaten geboekt.

Hier worden in een twintigtal gebieden bij elk springtij tellingen uitgevoerd die later worden gebruikt om indexen voor de verschillende soorten te berekenen.

Zo'n telprogramma vergt natuurlijk een enorme inspanning en zal er in Nederland niet van de ene op de andere dag komen. Gelukkig hoeven we niet vanaf nul te beginnen omdat

Kluten (Jos Zwarts)

Figuur 2. Ligging van gebieden die momenteel al frequent geteld worden in het Nederlandse Waddengebied.

verschillende gebieden al jarenlang frequent geteld worden (vaak maandelijks soms frequenter, figuur 2). De resultaten van deze gebieden vormen een zeer welkome, bruikbare en werkbare basis voor het systeem van steekproefgebieden. Ze zullen gebruikt worden om na te gaan of deze "steekproef"gebieden voldoende representatief zijn voor het doel of dat aanpassingen noodzakelijk zijn (andere gebieden, meer gebieden, andere telfrequentie etc.).

Medewerking

Bij een grootschalig project als watervogelmonitoring in het Waddengebied is altijd hulp nodig. Geïnteresseerde tellers kunnen zich natuurlijk op het SOVON-kantoor melden. Daarnaast bestaat er gelukkig al samenwerking met een grote groep actieve tellers in de regio en verschillende onderzoeksinstanties en terreinbeherende organisaties.

Marc van Roomen

Kort projectnieuws

Midwintertelling

Een groot deel van de resultaten van de midwintertelling van 1994 is inmiddels binnen. Enkele (monitor)gebieden ontbreken nog, hopelijk wordt deze informatie snel ingestuurd zodat met invoer en rapportage begonnen kan worden. In het algemeen krijgen waarnemers en regiocoördinatoren een compliment voor het snelle retourneren van de gegevens. Hoewel al meerdere malen aangekondigd en we ons niet meer aan voorspellingen durven te wagen, komt het rapport over de midwintertelling van 1993 nu echt in een eindfase.

Ganzen- en zwanentelling

Met de internationale Brandganzen-telling van 20 maart en de internationale Rotganzen-telling van 7 mei werd het ganzenseizoen 1993/94 afgesloten. Hoewel nog niet alle gegevens

verwerkt zijn wijzen de voorlopige resultaten erop dat in Nederland minimaal 70.000 Brandganzen geteld zijn. Internationaal zal de totale schatting rond de 200.000 uitkomen, wat belangrijk hoger is dan we tot nu wisten van de totale populatiegrootte. De gegevens van seizoen 1993/94 gaan zo snel mogelijk in de molen van controleren, automatiseren, analyseren en rapporteren. In het rapport over watervogels in Nederland in januari 1993 zal naast de resultaten van de midwintertelling ook een rapportage van de Ganzen- en zwanenwerkgroep Nederland zijn opgenomen over de aantallen ganzen en zwanen in die maand.

Zoete Rijkswateren

Hoewel het telseizoen langs de Grote Rivieren is afgesloten zal er dit jaar een poging worden gedaan om ook een indruk te krijgen van de watervogels in mei, juni, juli en augustus. In deze periode kunnen groepen rui-

ende watervogels worden aange troffen en trekken verschillende steltlopersoorten door. Met name juli en augustus zijn interessant maar ook in mei uitgevoerde tellingen hebben leuke resultaten opgeleverd (overal groepjes Knobbelzwanen). De zometellingen kunnen vergeleken worden met de telresultaten van de andere Zoete Rijkswateren (IJsselmeer, Randmeren en Zoete Delta) waar maandelijks jaar rond wordt geteld.

Waddengebied

Op 14 mei was er een integrale telling van watervogels in het Waddengebied (met name soorten die van hoogwatervluchtplaatsen gebruik maken). Op Terschelling werd de telling uitgevoerd door SOVON, Staatsbosbeheer en aanvullende wadvogeltellers. De talrijkste steltlopers waren Rosse Grutto (bijna 7000), Bonte Strandloper (ruim 6000) en Zilverplevier (bijna 4000). Voor het opmaken van de balans is het te vroeg.